

Z praktyki notarialnej

System informacji komputerowej w notariacie

Wstęp

Wprowadzenie nowoczesnych systemów informatycznych stosowanych w notariatach państw członkowskich Unii Europejskiej stanowi warunek *sine qua non* sprostania zadaniom sprawnego i bezpiecznego obrotu prawnego z udziałem podmiotów krajowych i zagranicznych. Temu celowi służyć miało również sympozjum, które odbyło się w Warszawie dnia 13 lutego 2004 r. i w którym udział wzięli przedstawiciele Rady Notariatu Austriackiego z prezesem Klausem Woschnak i przedstawiciel *CyberDOC* Alferd Moser. Przedstawiono na nim, jak na razie, pionierskie zasady działania elektronicznego archiwum dokumentów notarialnych, wprowadzone do ustawy o notariacie i centralnego rejestru testamentów¹. Notariusz jest obowiązany do wprowadzania do elektronicznego archiwum i archiwizowania w nim sporządzanych po 1 stycznia 2000 r. aktów notarialnych. Niekwestionowanym sukcesem zapisu elektronicznego jest możliwość bezpośredniego wglądu do umów spółek i aktów notarialnych przechowywanych w sądach. W elektronicznym archiwum mogą być również dokumenty znajdujące się w aktach ksiąg wieczystych. Wzorami tego systemu jest trwałe archiwizowanie dokumentów i szybki dostęp do

¹ Seminarium zostało zorganizowane przez Krajową Radę Notarialną w dniu 13 lutego 2004 r. Jest to kontynuacja ścisłej i długoletniej współpracy notariatów obu państw.

nich. Odpowiednie zabezpieczenie powoduje jego niezawodność i bezpieczeństwo. Z tej formy korzystać mogą ustawowo upoważnione podmioty, do których zalicza się urzędy i ściśle określone osoby zainteresowane. W formie elektronicznej można także otrzymać poświadczony notarialnie odpisy tych dokumentów. Uzyskiwanie ich jest, niestety, związane z osobistym stawianiem się u notariusza. Cały system jest zaszyfrowany, a poufne informacje zakodowane.

Niezależnie od tego, w Austrii funkcjonuje elektroniczny system ksiąg wieczystych i rejestru handlowego.

Dla pełnego zobiektywizowania tego problemu warto podkreślić, że w Austrii działa tylko 470 kancelarii notarialnych, a w archiwum elektronicznym znajduje się 370 tys. zakodowanych dokumentów. Korzysta z niego 451 notariuszy.

Wykorzystanie tego systemu było poprzedzone pracami studyjnymi i organizacyjnymi już na Europejskim Kongresie Notariatu Austriackiego, który odbył się w dniach 7-10 czerwca 2000 r. Już wtedy rozważano stworzenie archiwum akt notarialnych notariatu austriackiego jako przyczynku do bezpieczeństwa prawnego w cyberprzestrzeni. Przedstawiono tam również wizję zastosowania nowoczesnych technik informatycznych w kontekście dostosowania się notariatu do zaspokojenia potrzeb wirtualnego rynku². Wcześniej, na posiedzeniu Komisji do spraw Unii Europejskiej oraz Komisji do Spraw Europejskich i Państw Śródziemnomorskich, odbytych w dniach 18-20 lutego 1999 roku w Amsterdamie, podnoszono kwestie związane z handlem elektronicznym, zawieraniem umów za pomocą środków telekomunikacji oraz wprowadzeniem podpisu elektronicznego.

Do usprawnienia i rozszerzenia programu elektronicznej wymiany danych między urzędami administracji zmierzają także działania Parlamentu Europejskiego i Rady Unii. Przykładem tego są decyzje obu organów 2045/2002/EC z dnia 21 października 2002 r. w sprawie usprawnienia funkcjonowania w latach 2002-2004 programu transeuropejskiej

² Na kongresie referaty na ten temat wygłosili m.in.: Haus Georg Bruner, notariusz i prezes Salzburskiej Izby Notarialnej, *Das Urkundernarchiv des österreichischen Notariats als Beitrag zur Rechtssicherheit im Cyberspace* i Bernhard Felderer, dyrektor Instytutu Wyższych Studiów w Wiedniu, *Notariat 2005 und virtueller Markt*.

sieci elektronicznej wymiany danych między urzędami administracji w ramach programu IDA³.

Równolegle przedstawiane są przez inne organy dodatkowe rozwiązania nowoczesnych technologii informatycznych. I tak, na posiedzeniu Komisji Unii Europejskiej (CAUE) oraz Komisji do spraw Europejskich i Państw Śródziemnomorskich (CAEM) Międzynarodowej Unii Notariatu Łacińskiego, które odbyło w Pradze w dniach 7-9 października 1999 r., przedstawiono problemy związane z zawarciem umowy za pomocą sieci komputerowej. Rozważano przy tym kwestę związaną z miejscem i momentem zawarcia umowy. Inicjatywa ta zaowocowała wydaniem ustaw w państwach członkowskich Unii Europejskiej.

Notariaty krajów europejskich podjęły próby wprowadzenia rejestru testamentów notarialnych. Było to przedmiotem rozważań na szczeblu międzynarodowym. Na XII Kolokwium Notariuszy Europy Środkowej, odbytym w dniach 16-18 listopada 2000 r. w Budapeszcie⁴ również omawiano problem rejestru testamentów w państwach Unii Europejskiej. Aktualnie został on wprowadzony przez notariaty w Austrii, na Węgrzech i w Czechach. Rejestry takie są prowadzone również przez inne instytucje, w różnym zakresie. W związku z tym przedstawiane są propozycje zunifikowania tych zasad i opracowanie wspólnego programu.

Europejski Rejestr Notariuszy ma służyć, zgodnie z uchwałą Konferencji Notariatów Unii Europejskiej (CNUE), usprawnieniu obsługi prawnej i nawiązaniu kontaktu z notariuszem mówiącym w języku interesanta. Zakłada się bowiem, że każdy notariusz urzędujący w kraju będącym członkiem Unii Europejskiej otrzyma zakodowany numer identyfikacyjny, za pomocą którego znajdzie się w poczcie elektronicznej i będzie mógł być z łatwością zidentyfikowany w całej Europie. Propozycja ta służy realizacji tezy zwiększenia dostępu do wymiaru sprawiedliwości. Każdy obywatel potrzebujący pomocy prawnej mógłby zwracać się w ramach tego systemu bezpośrednio do określonego notariusza, szczególnie wtedy

³ Wydano także decyzję Parlamentu Europejskiego Rady Unii 2046/2002/EC, określającą dziedziny szczególnego zainteresowania wymianą danych, Dz.U. WE nr L 316 z dnia 20.11.2002, s. 1.

⁴ Na kolokwium referat na ten temat wygłosił notariusz Luc Weyts z Belgii, podkreślając, że rejestry testamentów zmniejszają w poważnym zakresie pominięcie w postępowaniu o stwierdzenie nabycia spadku testamentu.

gdy będzie chodziło o „specyficzne czynności prawne”. Baza danych zostanie oparta na podstawie informacji dostarczonych przez poszczególne państwa członkowskie. Obejmować będzie imię i nazwisko notariusza, datę objęcia funkcji, siedzibę kancelarii, adres, numer telefonu i faksu, adres elektroniczny, specjalizację notariusza, znajomość przez niego języków obcych i numer identyfikacyjny. Rejestrem zarządzać będzie centralnie Konferencja Notariatów drogą elektroniczną. Będzie on dostępny dla wszystkich potencjalnych klientów. Zostanie zamieszczony w Internecie, a dla zapewnienia bezpieczeństwa obrotu i notariuszy numer identyfikacyjny będzie zakodowany⁵.

Doniosłe znaczenie w tym zakresie mają wnioski przedstawione na XXIII Międzynarodowym Kongresie Notariatu Łacińskiego, który odbył się w Atenach w dniach od 30 września do 5 października 2001 r.⁶ Przewidują one ułatwienie i zwiększenie swobodnego przepływu dokumentów notarialnych pomiędzy notariuszami i zabezpieczenie ich przed sfałszowaniem. W tym celu notariusz powinien utworzyć bazę danych dostępnych w celach konsultacyjnych dla innych notariatów i notariuszy Międzynarodowej Unii Notariatu Łacińskiego. Powinna ona zawierać nazwiska notariuszy, sposób kontaktowania się z nimi, właściwość terytorialną, datę mianowania i wygaśnięcia funkcji oraz wymogi legalizacyjne dokumentów notarialnych, obowiązujące w poszczególnych krajach. Ekspozowane są środki zabezpie-

⁵ Członkami Konferencji Notariatów Unii Europejskiej jest 10 państw: Niemcy – Bundesnotarkammer, Austria – Österreichische Notariatskammer, Belgia – Fédération Royale des Notaires de Belgique, Hiszpania – Consejo General del Notariado, Francja – Conseil Supérieur du Notariat, Grecja – Krajowa Rada Notariatu Greckiego, Włochy – Consiglio Nazionale del Notariato, Luksemburg – Chambre des Notaires du Grand-Duché de Luxembourg, Holandia – Koninklijke Notariele Beroepsorganisatie, Portugalia – Ministério de Justicia/Associação Portuguesa de Notários. Na Konferencji notariaty reprezentowane są przez prezesów Krajowych Rad Notarialnych. Konferencja stanowi organ polityczny posiadający uprawnienia do negocjowania i podejmowania decyzji. Jej podstawowym zadaniem jest promocja notariatu i jego integracja w Europie. Biuro Konferencji znajduje się w Brukseli i jego zadaniem jest stała informacja na temat ustawodawstwa europejskiego i wszelkich inicjatyw instytucji europejskich. Wspiera kształcenie ustawiczne notariuszy w przedmiocie prawa wspólnotowego. Adres stałego biura w Belgii: Rue Coudenberg 70, 1000-Bruksela tel. (32 2) 513 95 29, fax (32 2) 513 93 82, e-mail: info@cnu.be

⁶ Postulaty te zostały przedstawione we wniosku Tematu III, *Przepływ dokumentu notarialnego i jego skutki w obrocie prawnym*, dołączonego do dokumentów Kongresu.

czające dokumenty notarialne poprzez użycie odpowiednich pieczęci i znakowanego papieru dla uniknięcia fałszerstw⁷. Zabezpieczenie dokumentów notarialnych przed fałszerstwem było wielokrotnie omawiane na posiedzeniach KRN. Przeprowadzono konsultacje z firmami i osobami profesjonalnie trudniącymi się zwalczaniem i zapobieganiem przestępstwom na dokumentach. Niestety, wiele słusznych wniosków nie zostało wprowadzonych w życie. W związku z tym należy wrócić do tej sprawy, mając na uwadze współczesne osiągnięcia kryminalistyki. Katalog zagrożeń został rozszerzony o fałszerstwo podpisu elektronicznego i fałszerstwo przy małej poligrafii. Wykorzystywany jest bowiem sprzęt elektroniczny bardzo wysokiej klasy, powodujący trudności w ujawnieniu przestępstwa. Należy ponownie rozważyć podjęcie działań profilaktycznych i zabezpieczających. Wydaje się, że w pierwszej kolejności trzeba wprowadzić:

1) przy sporządzaniu aktów notarialnych i ich wypisów papier produkowany z syntetycznej pulpy, zindywidualizowany znakami wodnymi, utrudniającymi dokonanie fałszerstwa, np. typu Tyrek 10 względnie Neoband KL 60200 lub podobnego typu,

2) specjalny tusz do pieczęci, a nadto propagować stosowania w większym rozmiarze suchych pieczęci.

Duży nacisk kładzie się na wykorzystanie elektronicznych środków technicznych, umożliwiających szybkie i pewne kontaktowanie się pomiędzy notariuszami, między innymi w celu potwierdzenia autentyczności budzących wątpliwości dokumentów znajdujących się w obrocie prawnym. Realizacja tych celów powinna nastąpić przez wykorzystanie w większym rozmiarze utworzonej w Internecie bazy danych i kontaktowanie się za pośrednictwem poczty elektronicznej. Nawiązanie współpracy pomiędzy notariuszami jest konieczne i stwarza gwarancję poprawnego redagowania czynności prawnych w międzynarodowym obrocie prywatnym. Przyczynia się także do zapewnienia jego bezpieczeństwa.

System informacji komputerowej

W okresie reprzywatyzacji notariatu polskiego zwracano uwagę na konieczność wprowadzenia komputera jako synonimu nowoczesności w pracy notariusza.

⁷ Blżej B. Hołyst, *Kryminalistyka*, wyd. 10, Warszawa 2004, s. 772 i nast.

Upatrywano w tym jej usprawnienia. Przedstawiano wizję stworzenia banku danych i wyposażenia notariusza w końcówkę komputera, umożliwiającą w szybkim tempie uzyskanie informacji niezbędnych przy sporządzaniu danej czynności notarialnej⁸. Spełnienie oczekiwań nastąpiło w stosunkowo krótkim czasie, mimo że notariusze rozpoczęli organizację pracy w kancelarii od podstaw, nie dysponując na początku żadnym sprzętem elektronicznym. Ówczesny dyrektor Departamentu Sądów i Notariatu Ministerstwa Sprawiedliwości Marek Gintowt⁹ stwierdził, że odkupienie przez notariuszy mienia likwidowanych państwowych biur notarialnych według cen umownych, nie niższych niż wartość inwentaryzacyjna, było raczej symboliczne, jako że „wyposażenie pbn jest ubożuchne” i nie może być mowy o poważniejszym majątku. Notariusze za wynajmowanie lokali płacili czynsze obowiązujące w danej miejscowości i ustalone przez samorządy terytorialne.

Początkowo komputery służyły jako maszyny do pisania, podobne do tych, na których używanie uzyskano zezwolenie w notariacie galicyjskim dopiero w 1912 r. Minister Sprawiedliwości w Wiedniu zezwolił na używanie maszyny do pisania przez notariusza przy sporządzaniu czynności notarialnych dopiero w wyniku wyroku sądu, stwierdzającego ważność testamentu spisanego na maszynie.

Korzystanie z komputerów spowodowało podniesienie estetyki graficznej sporządzanych dokumentów. Posługiwano się nieprofesjonalnie opracowanymi programami, zawierającymi wzory czynności niezgodnione ani też nieskonsultowane z organami samorządu notarialnego. W niektórych sytuacjach odbiegały one od zasad i wzorów sporządzanych czynności, powszechnie akceptowanych w praktyce notarialnej. Przy ich opracowaniu nie skorzystano również z autorskich wzorów czynności notarialnych w wydaniu książkowym.

W miarę zdobywania doświadczeń i umiejętności rozszerzano wykorzystanie możliwości techniki elektronicznej, zwykle przy pomocy kolejnej

⁸ J. Frenkel, *Kiedy wkroczy tu komputer? Kolejka do rejenta*, *Echo Krakowa*, nr 48 z dnia 10 marca 1987 r. W artykule opisano stan organizacyjny i sprawność działania pbn w województwie krakowskim. W tym czasie podobna sytuacja istniała w całym kraju.

⁹ I. Lewandowska, *Prywatyzacja w ciągu dwóch lat. Notariusz na swoim*, wywiad z sędzią M. Gintowtem, dyrektorem Departamentu Sądów i Notariatu Ministerstwa Sprawiedliwości, *Rzeczpospolita* z dnia 3 grudnia 1991 r., nr 280.

generacji komputerów i urządzeń technicznych. W nielicznych kancelariach notarialnych system informatyczny stosowano do pracy biurowej dla ewidencjonowania informacji zamieszczanych w księgach notarialnych. Okazało się wówczas, że przepisy prawa o notariacie są w tym zakresie lakoniczne i niesynchronizowane z zasadami obowiązującymi przy stosowaniu systemu informatycznego. Brzmienie art. 4 § 2 pr. o not.¹⁰ ogranicza się do stwierdzenia, że notariusz zapewnia warunki lokalowe i wyposażenie kancelarii stosowne dla notariatu, zaś w § 9 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 12 kwietnia 1991 r. w sprawie prowadzenia ksiąg notarialnych oraz przekazywania na przechowanie dokumentów sądom rejonowym¹¹ postanowiono, że systemy informacji komputerowej mogą być wykorzystane przy prowadzeniu ksiąg notarialnych na zasadach określonych w przepisach o księgach wieczystych i hipotece. Przepisy te wywodzą się z dyspozycji art. 25¹ u.k.w.h.¹² i stwierdzają, że księgi wieczyste mogą być zakładane i prowadzone także w systemie informatycznym. Sposób ich prowadzenia został bliżej sprecyzowany w § 3 ust. 3 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 17 września 2001 r. w sprawie prowadzenia ksiąg wieczystych i zbiorów dokumentów¹³. Przyjęto, że księgę wieczystą w tym systemie stanowią wydruki komputerowe¹⁴ zawierające treść odpowiadającą poszczególnym działom i łąmom. Zgodnie z art. 36⁴ ust. 5 u.k.w.h., w razie zaistnienia niemożliwej do usunięcia przeszkody bezpośredniego wglądu do księgi wieczystej prowadzonej w systemie informatycznym, każdy ma prawo zaznajomienia się z jej wydrukiem. Przy przenoszeniu treści księgi wieczystej do struktury księgi wieczystej prowadzonej w systemie informatycznym w celu sprawdzenia oznaczenia nieruchomości z danymi zawartymi w bazie danych katastru nieruchomości, kataster zapewnia nieodpłatnie ośrodkom

¹⁰ Dz.U. z 2002 r. Nr 42, poz. 369 ze zm.

¹¹ Dz.U. Nr 33, poz. 147 ze zm.

¹² Dz.U. z 2001 r. Nr 124, poz. 1361 ze zm.; bliżej S. R u d n i c k i, *Ustawa o księgach wieczystych i hipotece. Przepisy o postępowaniu w sprawach wieczystoksięgowych, Komentarz*, wyd. 3, Warszawa 2004, s. 107 i nast.

¹³ Dz.U. Nr 102, poz. 1122 ze zm.

¹⁴ W doktrynie dominuje pogląd, że wydruk komputerowy stanowi dokument i jest źródłem dowodowym w procesie cywilnym; bliżej K. K n o p p e k, *Wydruk komputerowy jako dowód w procesie cywilnym*, PiP 1993, z. 2, s. 54-60.

migracyjnym ksiąg wieczystych bezpośredni dostęp do kopii danych¹⁵. Przepisy te są zatem skorelowane i w sposób przystępny regulują tryb postępowania wieczystoksięgowego. Posiadają charakter przepisów *lex specialis* i odesłanie do nich w przedmiocie określenia sposobu prowadzenia ksiąg notarialnych, a w tym repertorium A, w którym wpisuje się w porządku chronologicznym wszystkie czynności notarialne, jest nieporozumieniem. Powołane rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 12 kwietnia 1991 r. przewiduje w § 2 ust. 3 pkt 7 potwierdzenie odbioru dokumentu przez stronę lub przesłanie dokumentu stronie. Pierwszy warunek nie może być spełniony przy prowadzeniu repertorium A w systemie informacji komputerowej. Powinien być uzupełniony dodatkową księgą zawierającą dane o poświadczeniu odbioru dokumentu notarialnego.

Odpisy zwykle i zupełne z ksiąg wieczystych oraz zaświadczenia o zamknięciu księgi wieczystej, wydawane przez Centralną Informację, mają moc dokumentów sądowych. Taką samą moc dowodową posiadają one w tradycyjnym postępowaniu wieczystoksięgowym.

W tym samym czasie samorząd notarialny z inspiracji Krajowej Rady Notarialnej i przy jej pomocy instruktażowej systematycznie modernizował system informatyczny, początkowo służący jedynie dla potrzeb wewnętrznych korporacji. Był on rozszerzany o inne informacje, niezbędne przy realizacji zadań określonych systemem GIN. W 1996 r. wprowadzono pierwszą jego wersję w izbach notarialnych. Program ten posiadał możliwości gromadzenia informacji o notariuszach, asesorach i aplikantach, o kancelariach, przeprowadzanych wizytacjach i skargach. Na jego podstawie można było gromadzić informacje o nieobecności notariusza i zastępstwach oraz podstawowe dane o izbach notarialnych. Można też było dokonywać podstawowych operacji administracyjnych i wprowadzać zestaw raportów¹⁶.

Pracownicy wszystkich rad izb notarialnych zostali przeszkoleni w zakresie użytkowania systemu. W ramach prac usprawniających za-

¹⁵ Zasady te określa art. 13 ust. 2 ustawy z dnia 14 lutego 2003 r. o przenoszeniu treści księgi wieczystej do struktury księgi wieczystej prowadzonej w systemie informatycznym, Dz.U. Nr 42, poz. 363. R. K r u p a - D ą b r o w s k a, *Wypis i wyrys nie tylko na papierze*, Rzeczpospolita z dnia 8 czerwca 2004 r., nr 133.

¹⁶ Sprawozdanie z postępu prac nad wykorzystaniem Systemu GIN z dnia 23 lutego 1996 r., przechowywane w aktach KRN.

kupiono licencję na PC/DACS dla KRN i rad izb notarialnych. System ten zabezpieczał dostęp do komputera i szyfrował określone dane na dysku. Umożliwiał też przesyłanie zaszyfrowanych danych między komputerami.

Przy wykorzystaniu dotychczasowych doświadczeń w 2004 r. KRN opracowała Serwis Internetowy jako źródło informacji bieżącej i korporacyjnej. Dokonano gruntownej przebudowy dotychczasowego serwisu i oznaczono go adresem www.krn.org.pl jako serwis całkowicie nowy adresowany do wszystkich użytkowników Internetu (ogólny), do notariuszy (notariusz) i do członków władz samorządu notarialnego (członek KRN). Składa się on z kilkunastu modułów informacyjnych. Dostęp do pełnej informacji jest możliwy dla osób, które uzyskają hasło dostępu (notariusze, asesorszy i aplikanci). W bogatym serwisie znajdują się informacje o KRN, przegląd aktów prawnych, bibliografia i orzecznictwo.

Przedstawiona analiza stosowania systemu informatycznego napawa optymizmem. W krótkim czasie, przy zaangażowaniu znacznych środków własnych i korporacyjnych oraz dużym nakładem starań, wprowadzono nowoczesny system informatyczny. Popełniono przy tym szereg błędów organizacyjnych. Zaliczyć do nich należy nieudzielenie w dostatecznym rozmiarze profesjonalnej pomocy przy organizowaniu stanowisk pracy dla komputerów w kancelariach notarialnych. Notariusze nie posiadali dostatecznej wiedzy i doświadczenia. Byli zdani sami na siebie, co skutecznie wykorzystali dostawcy sprzętu komputerowego, pozbywając się sprzętu elektronicznego przestarzałej generacji. W wyniku tego stopień wyposażenie w nowoczesny sprzęt i korzystanie z niego oraz ze środków przekazu informacji jest zróżnicowany i nieprzystosowany do wprowadzenia nowoczesnych rozwiązań, stosowanych w niektórych notariatach europejskich.

Z informacji przekazanych przez notariuszy wynika, że:

- 1) wszystkie kancelarie notarialne posiadają stacjonarne połączenia telefoniczne. Nieliczne z nich dysponują więcej niż jednym numerem telefonu. Niewielka liczba kancelarii posiada wewnętrzne centrale telefoniczne. W jednym przypadku kancelaria dysponuje tylko telefonem komórkowym. W 13 przypadkach podano do wiadomości numer telefonu komórkowego notariusza, a tylko w dwóch telefonu domowego,

- 2) 485 kancelarii notarialnych nie dysponuje faksem. W jednym przypadku korzysta z niego grzecznościowo,
- 3) tylko 49 kancelarii korzysta z poczty elektronicznej. Wynika stąd, że nie docenia się korzyści wynikających z tej formy komunikowania się w kraju i za granicą. Ostatnio korzysta z niej również KRN przy zwoływaniu swych posiedzeń¹⁷,
- 4) około 50% notariuszy korzysta z Internetu. Najlepszymi wynikami może poszczycić się Izba Rzeszowska, w której 20 kancelarii posiada e-mail, a tyle samo kancelarii nie dysponuje faksem.

Obiektywnie należy stwierdzić, że prezentowane dane mogą odbiegać od rzeczywistego stanu rzeczy wobec niepełnych informacji przekazanych do wiadomości publicznej. Nie wiadomo, w jakim zakresie notariusze korzystają z laptopów, niezwykle użytecznych przy czynnościach sporządzanych poza siedzibą kancelarii, a szczególnie przy spisywaniu testamentów.

W ostatnim czasie niektóre izby notarialne zakupiły i nieodpłatnie przekazały notariuszom programy zawierające przepisy prawne i orzecznictwo w wersji przeznaczonej dla ogółu odbiorców (LEX). Przekazano także program zawierający rejestr transakcji prowadzony w systemie informatycznym oraz sposób przesyłania informacji o nich Generalnemu Inspektorowi na podstawie art. 8 ust. 1 i 3 w zw. z art. 11 ust. 1 ustawy z dnia 16 listopada 2000 r. o przeciwdziałaniu wprowadzeniu do obrotu finansowego wartości majątkowych pochodzących z nielegalnych lub nieujawnionych źródeł oraz o przeciwdziałaniu finansowania terroryzmu¹⁸.

Przechowanie i archiwizacja dokumentów notarialnych

Przepisy prawa o notariacie nie przewidują wirtualnego sposobu archiwizacji dokumentów notarialnych. W sposób niedoskonały regulują

¹⁷ Znowelizowany § 9 ust. 1 Regulaminu urzędowania KRN (uchwała nr 24/2003) przewiduje, że posiedzenia zwołuje się listami, faksami lub pocztą elektroniczną, wysłanymi bądź nadanymi co najmniej na 7 dni przed terminem posiedzenia.

¹⁸ Dz.U. z 2003 r. Nr 153, poz. 1505 ze zm.; zgodnie z § 4 rozporządzenia Ministra Finansów z dnia 21 września 2001 r. w sprawie określenia wzoru rejestru transakcji, sposobu jego prowadzenia oraz trybu dostarczania danych z rejestru Generalnemu Inspektorowi Informacji Finansowej, Dz.U. Nr 113, poz. 1210 ze zm. Rejestr transakcji może być również prowadzony przy użyciu elektronicznych nośników informacji.

tradycyjną formę przechowywania tych dokumentów. Odstąpiono od obowiązku prowadzenia własnego archiwum notarialnego.

Konieczność racjonalnego potraktowania tego niezwykle ważnego problemu była podnoszona w literaturze i w uchwałach samorządu notarialnego. Przykładem tego jest uchwała II Kongresu Notariuszy Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 17 października 1999 r.¹⁹, która w pkt 10 zaleca: „[w]prowadzenie instytucji archiwów notarialnych przy radach izb notarialnych, wykorzystując do tego rozwiązania prawne z okresu międzywojennego oraz obowiązujące w krajach Europy Zachodniej”.

Archiwizacja dokumentów notarialnych była omawiana na spotkaniu KRN z prezesami rad izb notarialnych w dniu 27 czerwca 1997 r.²⁰ Podkreślono wówczas ważność tego zagadnienia. Nie zajęto jednak jednolitego stanowiska co do sposobu ich archiwizowania. Przedstawiono wówczas propozycję przedłużenia okresu przechowywania akt notarialnych w kancelariach, ponieważ archiwa ksiąg wieczystych sądów rejonowych nie posiadały odpowiedniego zaplecza lokalowego. Omawiano również konkurencyjną propozycję utworzenia przez samorząd notarialny własnych archiwów. Spotkała się ona jednak z krytyczną oceną ze względu na wysokie koszty związane z ich utworzeniem. Problem ten był także rozważany w Sejmie przy okazji rozpatrywania projektu zmiany art. 90 § 1 pr. o not. Druk sejmowy nr 1334 z dnia 3 września 1999 r. W uzasadnieniu projektu nowelizacji prawa o notariacie podkreślono, że przedłużenie okresu przechowywania akt notarialnych z 5 do 10 lat w kancelariach notarialnych jest uzasadnione brakiem warunków lokalowych i technicznych w sądach rejonowych. Występowały one wtedy i obecnie sytuacja ta nie uległa również radykalnej zmianie. Sądy mają nadal poważne trudności z przechowywaniem własnych zasobów archiwalnych, zwłaszcza ksiąg wieczystych. W związku z tym istnieje potrzeba przeprowadzenia prac remontowoadaptacyjnych i modernizacyjnych, a w niektórych przypadkach nawet rozbudowy lub budowy nowych obiektów.

¹⁹ Uchwała II Kongresu Notariuszy RP, odbytego w dniach 14-17 października 1999 r.; patrz także M. P i o n k o w s k a, *Chcę uwierzytelnić podpisy elektroniczne*, Rzeczpospolita z dnia 18 października 1999 r., nr 244.

²⁰ Sprawozdanie z prac KRN III kadencji. Do chwili obecnej nie zdecydowano się co do ewentualnego utworzenia samodzielnych archiwów notarialnych, prowadzonych przez samorządy notarialne.

Jest to związane ze znacznymi kosztami. Wykonanie tych prac jest również czasochłonne i wymaga podjęcia odpowiednich przygotowań organizacyjnych.

Przy rozpatrywaniu kwestii archiwizacji dokumentów notarialnych powołuję się na rozwiązanie prawne przyjęte w prawie o notariacie z dnia 27 października 1933 r.²¹ W związku z tym warto wspomnieć, że zgodnie art. 111 § 1, notariusz przechowywał u siebie oryginały aktów i protokołów oraz odpisy dokonanych protokołów. Po upływie każdego roku kalendarzowego oryginały akt i protestów były oprawiane w porządku chronologicznym w jeden lub kilka ponumerowanych zeszytów. Mogły być oprawiane z różną częstotliwością, np. obejmować okres miesiąca, kwartału czy też półroczą²².

Notariusz przechowywał akta i księgi z ostatnich 5 lat, natomiast te z okresu wcześniejszego mógł „odesłać” do archiwum notarialnego, mieszczącego się przy archiwum hipotecznym, pozostającym pod wspólnym zarządem. Nie przekazywał dokumentów przyjętych na przechowanie. Zarządzający archiwum wydawał z akt tam złożonych wypisy i odpisy na tych samych zasadach, na jakich wydawał je notariusz.

Po ustaniu urzędowania notariusza akta jego i księgi oraz złożone na przechowanie dokumenty były oddawane do archiwum notarialnego, a pieniądze i papiery wartościowe do depozytu sądowego. Tylko po ustaniu urzędowania notariusza następcą mógł uzyskać od prezesa sądu zezwolenie na oddanie mu do przechowania akt jego poprzednika. Zasady tej nie można było stosować w razie „zwinienia stanowiska notariusza” za jego życia lub po jego śmierci.

Aktualnie, na mocy art. 90 § 1 pr. o not., dokumenty obejmujące dokonane czynności po upływie 10 lat od ich sporządzenia notariusz przekazuje na przechowanie do archiwum ksiąg wieczystych właściwego sądu rejonowego.

W myśl § 7 ust. 1 powołanego rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 12 kwietnia 1991 r., notariusz przechowuje u siebie oryginały akt i protokołów, odpisy dokonanych protestów, księgi notarialne oraz

²¹ Rozporządzenie Prezydenta RP z dnia 27.10.1933 r. – Prawo o notariacie, Dz.U. RP Nr 84, poz. 609.

²² Por. M. Allerhand, *Prawo o notariacie*, Lwów 1934, s. 161.

skorowidze alfabetyczno-numerowe repertorium A z okresu ostatnich 5 lat, a po tym okresie przekazuje je do archiwum ksiąg wieczystych sądu rejonowego właściwego ze względu na siedzibę kancelarii. Nie przekazuje dokumentów przyjętych na przechowanie. Do dokumentów przekazanych stosuje się odpowiednie przepisy o przekazywaniu akt sądowych do archiwum państwowego. Zasady te zostały uregulowane w art. 53 § 1 ustawy z dnia 27 lipca 2001 r. – Prawa o ustroju sądów powszechnych²³.

Odrębne zasady obowiązują przy przekazywaniu dokumentów w razie zaprzestania prowadzenia kancelarii notarialnej. Stosownie do § 10 ust. 1 rozporządzenia, przekazaniu podlegają akta i księgi notarialne oraz złożone na przechowanie dokumenty. Przekazania dokonuje notariusz, który prowadził kancelarię lub osoba wskazana przez radę właściwej izby notarialnej.

Przepisy nie określają zasad przekazywania innej dokumentacji, przewidzianej w kodeksie pracy²⁴ i w ordynacji podatkowej²⁵. Należy przyjąć, że dokumenty te podlegają przekazaniu na tych samych zasadach.

²³ Zgodnie z art. 53 § 3, po okresie przechowywania w sądzie akta sprawy podlegają przekazaniu do właściwych archiwów państwowych, Dz.U. Nr 98, poz. 1070 ze zm. Archiwizowanie akt spraw sądowych i przekazywanie ich do właściwego archiwum państwowego zostało szczegółowo uregulowane w rozporządzeniu Ministra Sprawiedliwości z dnia 5 marca 2004 r. w sprawie archiwizowania akt spraw sądowych, Dz.U. Nr 46, poz. 443.

²⁴ Stosownie do art. 94 pkt 9a kodeksu pracy, pracodawca jest obowiązany prowadzić dokumentację w sprawach związanych ze stosunkiem pracy oraz akta osobowe pracowników na zasadach określonych w rozporządzeniu Ministra Pracy i Polityki Socjalnej z dnia 28 maja 1996 r. w sprawie zakresu prowadzenia przez pracodawców dokumentacji w sprawach związanych ze stosunkiem pracy oraz sposobu prowadzenia akt osobowych pracownika, Dz.U. Nr 62, poz. 286, wydanego na podstawie art. 298¹ k.p. Niedopełnienie tego obowiązku przez pracodawcę jest traktowane jako wykroczenie przeciwko prawom pracownika (art. 281 pkt 6 k.p.); patrz bliżej A.M. Ś w i ą t k o w s k i, *Komentarz do kodeksu pracy*, t. 1, Kraków 2002, s. 423. W razie przejścia zakładu pracy lub jego części na innego pracodawcę, przekazuje się akta osobowe pracownika na zasadzie art. 23¹ § 1 k.p.

²⁵ Art. 32 § 1 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. – Ordynacja podatkowa, Dz.U. Nr 137, poz. 926 ze zm., nakłada na płatnika obowiązek przechowania dokumentów związanych z poborem należnych podatków. W razie likwidacji kancelarii notarialnej należy najpóźniej w ostatnim dniu istnienia zawiadomić właściwy urząd skarbowy o miejscu przechowywania dokumentów z tym związanych. Okres przechowywania dokumentacji jest zbieżny z terminem przedawnienia zobowiązań podatkowych.

Elektroniczna forma czynności prawnej

Udział notariusza w realizacji postanowień ustawy z dnia 18 września 2001 r. o podpisie elektronicznym²⁶ formalnie ogranicza się do potwierdzenia tożsamości odbiorców usług certyfikacyjnych, jeżeli przewiduje to aktualna polityka certyfikacji (art. 14 ust. 6). Przedmiotem regulacji ustawy są warunki i skutki stosowania podpisu elektronicznego, zasady świadczenia usług certyfikacyjnych i nadzoru nad tymi podmiotami. Podpis elektroniczny umożliwia przede wszystkim wiarygodne uwierzytelnianie transakcji na odległość. Przystąpienie Polski do Unii Europejskiej spowodowało dostosowanie tej ustawy do prawa unijnego. Zostało to uczynione poprzez wdrożenie Dyrektywy 1999/93/WE z dnia 13 grudnia 1999 r. w sprawie wspólnotowych ram w zakresie podpisów elektronicznych²⁷ i zrównania pod względem prawnym certyfikatu obowiązującego w Europejskim Obszarze Gospodarczym z kwalifikowanym certyfikatem wydanym przez kwalifikowany podmiot świadczący usługi na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej²⁸.

Obowiązki usługodawcy związane ze świadczeniem usług drogą elektroniczną, zasady wyłączenia jego odpowiedzialności oraz ochronę danych osobowych osób fizycznych korzystających z tych usług określa

²⁶ Dz.U. Nr 130, poz. 1450 ze zm. Warto podkreślić znaczenie uchwały Komisji do spraw Międzynarodowego Prawa Handlowego ONZ z 1996 r., określającej modelową ustawę dotyczącą zagadnień prawnych związanych z Elektronicznym Przekazem Danych. W Polsce przepis elektroniczny jest normowany także przez art. 7 pr. bank., postanawiający, że oświadczenie woli złożone na elektronicznych nośnikach informacji w dostateczny sposób zabezpieczone, mają walor formy pisemnej. Artykuł 7 prawa o publicznym obrocie papierami wartościowymi z dnia 21 sierpnia 1997 r. stwierdza z kolei, że zapisy na rachunkach papierów wartościowych na nośnikach elektronicznych są dopuszczalne.

²⁷ Zmiany zostały dokonane mocą art. 68 ustawy z dnia 20 kwietnia 2004 r. o zmianie i uchyleniu niektórych ustaw w związku z uzyskaniem przez Rzeczpospolitą Polską członkostwa w Unii Europejskiej, Dz.U. Nr 96, poz. 959; patrz także Dz.Urz. WE L 13 z 19.01.2000.

²⁸ Bliżej J. J a c y s z y n, J. P r z e t o c k i, A. W i t l i n, S. Z a k r z e w s k i, *Podpis elektroniczny, komentarz*, Warszawa 2002, s. 55 i nast.; również S. E r b e r, *Elektroniczne czynności prawne i podpisy cyfrowe w Niemczech – bieżące rozważania i perspektywy na przyszłość widziane z punktu widzenia notariusza*, artykuł niepublikowany w Polsce, oraz M. D r o z d o w i c z, *(Nie)bezpieczny podpis elektroniczny. Głos krytyczny dotyczący ustawy o podpisie elektronicznym*, PPH 2003, nr 1, s. 34; J. J a c y s z y n, *Podpis elektroniczny w praktyce notarialnej*, Rejent 2003, nr 12, s. 91 i nast.

ustawa z dnia 18 lipca 2002 r. o świadczeniu usług drogą elektroniczną²⁹. Przepisy ustawy uwzględniają również i wdrażają przepisy unijne, a przede wszystkim:

1) Dyrektywę 2000/31WE z dnia 8 czerwca 2000 r. w sprawie niektórych aspektów prawnych usług społeczeństwa informacyjnego, w szczególności handlu elektronicznego na rynku wewnętrznym (dyrektywa o handlu elektronicznym)³⁰,

2) art. 2 ust. 2 Dyrektywy 1999/93/WE systemu elektronicznego uwierzytelnienia prawdziwości i oryginalności odpisu,

3) nowelizacji I Dyrektywy z dnia 15 lipca 2003 r., polegającej na ułatwieniu dostępu do informacji o zarejestrowanych spółkach również przedsiębiorcom z innych państw członkowskich oraz uproszczeniu przewodu zgłaszania dokumentów podlegających ujawnieniu w rejestrze lub złożeniu do akt i wydawaniu odpisów z rejestru.

Konsekwencją wprowadzenia podpisu elektronicznego i świadczenia usług drogą elektroniczną były nowelizacje kodeksu cywilnego, definiującego elektroniczną formę czynności w przedmiocie³¹:

1. Złożenia oferty w postaci elektronicznej, określonej w nowym brzmieniu w art. 61 § 2 k.c. Zgodnie z jego brzmieniem, oświadczenie woli wyrażone w postaci elektronicznej jest złożone innej osobie, z chwilą gdy wprowadzono je do środka komunikacji elektronicznej w sposób umożliwiający zapoznania się tej osoby z jego treścią.

2. Odstępstwa od tej zasady, przewidziano w art. 66¹ § 1 k.c. Przepis ten postanawia, że oferta złożona w postaci elektronicznej wiąże składającego, jeżeli druga strona niezwłocznie potwierdzi jej otrzymanie.

3. Składania oferty w postaci elektronicznej przez przedsiębiorcę, który obowiązany jest przed zawarciem umowy poinformować drugą stronę w sposób jednoznaczny i zrozumiały o przesłankach wymienionych w § 2 art. 66¹ k.c.

4. Oświadczenia woli złożonego w postaci elektronicznej, opatrzonej bezpiecznym podpisem elektronicznym weryfikowanym przy pomocy

²⁹ Dz.U. Nr 144, poz. 1204.

³⁰ Dz.Urz. WE L 178 z 17.07.2000.

³¹ Por. Z. R a d w ań s k i, *System prawa prywatnego*, t. II, *Prawo cywilne część ogólna*, *Suplement*, Warszawa 2004, s. 35 i nast.

kwalfikowanego certyfikatu, uznanego jako równoznaczne z oświadczeniem woli złożonym w formie pisemnej (art. 78 § 2 k.c.).

Notariaty państw Unii Europejskiej utworzyły elektroniczną sieć i wspólny Internet umożliwiający im szybką wymianę informacji. Usprawnia to obrót prywatny międzynarodowy i przyczynia się do europeizacji zawodu notariusza. Inspiruje jednocześnie do podejmowania dalszych inicjatyw usprawniających sporządzanie czynności na odległość. Należy do nich również propozycja wprowadzenia elektronicznego aktu notarialnego, także przy czynnościach z prawa handlowego. W związku z tym należy zaakcentować, że w aktualnym stanie prawnym brak jest podstaw do złożenia oświadczenia woli w formie aktu notarialnego w postaci elektronicznej, natomiast można korzystać z poczty elektronicznej w okresie przygotowawczym do jego sporządzenia w ramach wzajemnego komunikowania się ze stronami³².

Pożądanym jest podjęcie i systematyczne prowadzenie przez rady izb notarialnych szkolenia pracowników w specjalistycznych ośrodkach np. w Ośrodkach Doskonalenia Kadr Ministerstwa Sprawiedliwości w zakresie obsługi i wykorzystania w pewnym rozmiarze nowoczesnego sprzętu komputerowego³³.

Konkludując, notariat polski powinien zintegrować się ze wszystkimi notariatami państw członkowskich Unii Europejskiej, operującymi dostępnymi środkami komunikacji elektronicznej. Należy również podjąć działania umożliwiające notariuszom korzystania z bazy danych ogólnopolskiego systemu informatycznego ksiąg wieczystych oraz z przyszłego zintegrowanego systemu katastralnego. W ten sposób spełnią się wizje przedstawiane na początku podstawowej reformy notariatu polskiego.

Romuald Szytk

³² Zagadnienie powyższe omawia m.in. D. Szostek, *Czynność prawna a środki komunikacji elektronicznej*, Kraków 2004, s. 252 i nast.; patrz także wnioski Konferencji Notariatów Unii Europejskiej (CNUE). M. G a d o m s k a, *Pulapki wirtualnych zakupów*, Rzeczpospolita z dnia 9-10 czerwca 2004 r., nr 134.

³³ Przykładowo Ośrodek Doskonalenia Kadr w Turawie k/Opola dysponuje 40 stanowiskami komputerowymi. Zapewnia całkowitą i profesjonalną organizację kursów szkoleniowych, realizujących postulaty zleceniodawcy.